

Két arckép

Pankasz község Vas megye déli részén, az Őrségben terül el. Pályamunkámban szülőföldem két kiváló szülöttjét emelem ki.

Kulcsár Józsefnek, a pankaszi téglagyár megalapítójának nevét, úgy érzem, kötelességünk megörökíteni.

Kulcsár József egy pankaszi kisparasztgazdának négy gyermeke közül az elsőszülött fia volt. Édesapja, Kulcsár János a nyugati szerven lakott, 9 hold földjén gazdálkodott. Három fia és egy lánya volt. Közülük József a legidősebb, aki 1857. május 15-én született Pankaszon. Ez a Kulcsár József rakta le a pankaszi téglagyár alapjait 1881-ben.

Hat elemi iskolát végzett, egyszerű paraszt ember volt. Szorgalmas munkájából lett ennek a kicsi Őrségi falunak téglagyára. Neki köszönhető, hogy a zsúptetős faházak itt, már a századforduló körül, rohamosan kezdtek eltűnni. Helyükön új, nagy, téglaházak, téglából épült gazdasági épületek, cseréptetővel készültek.

Szüleitől örökölt földjén gazdálkodott is, népes családja volt: 5 gyermeke, négy fiú és egy leány. Mind a fizikai, mind a szellemi munkában nagy tehetségű volt. Sokat dolgozott a téglagyár építésénél is. A munkák nagyobb részét saját maga végezte el. Ezermester, fűró-faragó, barkácsoló ember volt, asztalos, ács, kádár egy személyben. „Ez általában jellemző volt régen az Őrségi emberekre.”

Még 80 éves korában is hangyaszorgalommal dolgozott kis faragóműhelyében. Aranykeze munkájának nyoma ma is megtalálható a nagy téglagyár környékén.

Emlékét kegyelettel őrizzük meg, mert szülőfalujának, Pankasznak fejlődését elősegítette. Az itt élő utódoknak kenyérkereső-lehetőséget teremtett helyes elgondolásával, szorgalmas munkájával.

Kulcsár Józsefnek ma Pankaszon egy unokája él a téglagyár mellett, az ősi házban, Mihály Jánosné Kulcsár Gizella. (Elmondta: Kulcsár Elekné, 84 éves, 1979.)

Horváth Károlyné Török Malvin 1925-ben született Pankaszon, egyszerű munkáscsaládból származott. Leánykorában hosszú évekig a pankaszi téglagyár dolgozója volt. Már itt felfigyeltek tudására, és megválasztották párttitkárnak munkatársai és a falu lakói is. Tanulni kezdett, először *leérettségizett*, utána a szombathelyi téglagyárhoz került. Azután ismét továbbtanult. Elvégezte a *Vörös Akadémiát*, kiváló eredménnyel. Budapestre került, ahol a csillaghegyi nagy téglagyár igazgatója lett. Később még a *Műszaki Egyetem* közgazdasági tagozatán is diplomát szerzett.

Mint téglagyári igazgató, 12 évig országgyűlési képviselő volt. Később pedig Budapesten a III. kerületi vb elnöke lett. Több évi lelkes munkája után betegsége miatt leszázalékolták és nyugdíjazták. Ma is Budapesten él családjával. Pankaszon ma három, jól működő üzem van, téglagyár, fűrészüzem és az Őrségi ÁFÉSZ vállfüzeme. Büszkék lehetünk szülőföldünkre, a kis Pankasz falura, mert szocialista közösséggé tudott fejlődni.

Avas Kálmánné

A galántai vasútállomás

Járva-kelve, ha utazunk, s vonatunk megáll a galántai állomáson, elgondolkozhatunk: mit tudunk mi, mit tud az idegen vagy a most eszmélkedő fiatal erről a városról? A galántai állomás épülete és a mögötte magasló toronyházak nem sokat árulnak el a városról.

Az Osztrák–Magyar Monarchia szabványra szerint épült galántai állomás épületén semmi sem jelzi, hogy a múlt század nyolcvanas és kilencvenes éveiben itt töltötte boldog gyermekkorát Kodály Zoltán, századunk egyik legnagyobb zeneszerzője. Az állomás épülete akkor még új és csinos volt, de a gyermek Kodály szívesebben játszott az állomás körül terjengő tágas libalegelőkön. Itt hancúrozott mezítlábas iskolatársaival, itt játszották a „Bújj, bújj, zöld ág, zöld levelecské”-t, a „Kelj fel, nap, süss fel nap”-ot, itt itatódtk lelkébe, vésődtek kitörülhetetlenül emlékezetébe azok a magyar népdalok, dallamok, amelyeket rajta keresztül ismert meg a világ. Azt, hogy ma az egész világon ismerik Galánta nevét, neki köszönhetjük, a zseniális „Galántai táncok”-nak, amely gyakran csendül fel a világ zenei szinpadjain.

A hosszú kort megélt Mester egész életében vágyódott vissza abba a tündérien szép, tiszta galántai gyermekvilágba. Nem a tarka, mozgalmas állomás világába vágyott, ahol már megálltak akkor a gyorsvonatok, hanem a libalegelőre, a mezítlábas iskolatársak, a galántai parasztyerek körébe. Kodály mindig meghallgatta a fapados, rozoga szerelvényekre váró regruták énekét, a civilben vonuló „őreg legények” dalát, akik október elején elaraszották a galántai állomást. A katonáknak „rukkoló”, sorozásra érkező pántlikás parasztleányok mindig összefogódva énekeltek. Kodály látta őket, hallgatta

csodás dalaikat, hogy lelkében újjászülve, világhírűvé tegye majd azokat. És látta a peronon meghúzódo kosaras parasztnéikeket, csizmájukat vállukon hordó parasztembereket, akiket talán az adóhivatalba idéztek. Ünnepe volt számára minden ilyen nap. Szerette a vásárt is, ahová messzi távolból érkeztek kereskedők, kupeczek, hajcsárok, pásztorok, cirkszosok, cigányok, vándorszínészek. Az árusok rigmusokat kántálva kínálták portékájukat, a vendéglők, lacikonyhák ponyvája alatt reggeltől estig szólt a zene – énekeltek a „farokpénzen” mulató hajcsárok, akiknek minden vásár ünnep volt, s minden egyéb nap hétköznap.

Erről titkolódik a kormos, kopott galántai állomás épülete: Kodály gyermekvilágát őrzi. Az épület mögül ma már modern toronyházak integetnek az utasoknak. Nyoma sincs többé a gidres-gödörös libalegelőnek, ahol Kodály a világszép dallamokat tanulta. „Csak mi, falun nőtt gyerekek tudjuk, mit adott nekünk egész életünkre a játékos mező” ... „amely... a gyermek elvesztett paradicsomának emlékét őrzi” írta öszülő fejfel a Mester, és nyomában fűzte a feladatot: „próbáljuk az elvesztett paradicsomot mennél teljesebben visszaadni” a játékban, a dalban, a városivá lett mai gyermekeknek.

A mai Galántáról nem csupán a toronyházak árulkodnak. Ezek olyanok, mint másutt. A várost, ha valódi arculatába akarunk tekinteni, mélyebbről kell megismerni. A múltja nem csupán Kodály Zoltán gyermekkorához kötődik. Többértébb, mély gyökerűbb. Kodálynak is azért adhatott oly sokat, mert népi kultúrában, hagyományokban gazdag, mozgalmal életű.

Szárás Pál

A földrajzinév-gyűjtés helyzetéről

A. Negyed évszázaddal ezelőtt önkéntes nyelvjárás gyűjtőink témái között a földrajzi nevek még az érdeklődés periferiáján szerepeltek, középpontban a nyelvjárás szókincs gyűjtése állt, mert hisz az egyik jeles Csűrű-tanítvány, Végh József ebben látta a gyűjtőmozgalom jövőjét, talán nem is alaptalanul. Több kiváló gyűjtő (Markó Imre Lehel, Bereczky Gábor, Várkonyi Imre, Király Lajos, Hajdú Mihály, Kőrmendi Géza, Szabó Géza, Szabó József, Nagy Géza, külföldön Penavin Olga, Sima Ferenc stb.) hozzáfogott szülőfaluja, illetőleg működési helye paraszti szókincsének összegyűjtéséhez, ám eddig csupán Penavin Olga Szlavóniai Sztóra és Markó Imre Lehel Kiskaniszi Sztóra látott napvilágot, igaz, készülöben van a tolnai (Szabó József munkájaként) a somogyi (Várkonyi Imre munkájaként) stb., de hogy lényegében torzóban maradt ez a vállalkozás, annak egyik oka éppen a kibontakozott földrajzinév-gyűjtésben keresendő. Ezen azért nem érdemes bánkódni, mert cserébe a tudomány asztalára kerültek Zala, Somogy, Tolna és Vas megye földrajzi nevei, A baktalórántházi járás földrajzi nevei, Heves megye földrajzi nevei c. kötet három járása: az egri, a füzesabonyi és a hevesi, de készen van a gyöngyösi járás is, a Veszprém megye földrajzi neveinek első kötete, a tapolcai járás névanyaga, a Hajdú-Bihar megye földrajzi nevei I. kötete, a Csepel-sziget helynevei, a polgárdi járás stb., a kisebb gyűjtéseket, azaz az egy-két településre kiterjedőket nem is említve. Nyomdában van a Baranya megye földrajzi nevei c. munka első kötete, Balogh Lajossal most szerkesztjük a Komárom megye földrajzi neveit és a pápai járás neveit, ha ez utóbbi befejeződött, akkor Szolnok megye jászberényi járásának földrajzi neveit vesszük munkába.

Eddig csupán a megjelent, illetőleg az elkészült kötetekről szóltam, de hogy világos legyen az országos földrajzinév-gyűjtés helyzete, a megyék betűrendjében haladva vázolólok föl, természetesen a gondokat sem kendőzve el.

1. Amint említettem, *Baranya megyében* (Pesti János főiskolai docens vezetésével) befejeződtek a munkálatok, a kétkötetes mű első kötete a kötetesen van, a másodikat pedig most szedik.

2. Ugyancsak befejeződtek a munkálatok *Bács-Kiskun megyében* (Bognár Andrásnak, a kecskeméti Katona József Könyvtár tudományos munkatársának a vezetésével). Közéteveink most készítik a kéziratot, utána a mutató összeállítás, majd gépelése következik.

3. *Békés megye* 75 településén – 7 kivételével – befejeződött a gyűjtés Hévvizi Sándornak, az orosházi múzeum igazgatójának a vezetésével. Megkezdtek a helyszíni ellenőrzést is.

4. *Borsod-Abaúj-Zemplén megyében* Kováts Dániel főiskolai docens vezetésével folynak a munkálatok. A gyűjtés az egész megyében befejeződött, a sátoraljaújhelyi és a mezőkövesdi járás anyagát most ellenőrzi Kováts Dániel és Mizser Lajos.

5. *Csongrád megyében* szintén befejeződtek a gyűjtési munkálatok. A helyszíni ellenőrzést néhány éve ugyan már megszerveztük, de a munka megindulása anyagi okok miatt elmaradt. Örömmel közölhetem, hogy Juhász Antal, a szegedi Móra Ferenc Múzeum igazgatóhelyettese a közelmúltban levélben arról tájékoztatott – mint a munkálatok megyei vezetője –, hogy Csongrád megye Tanácsának művelődési osztálya rendelkezésre bocsátotta az anyagiakat e vállalkozás tétő alá hozásához. Sokunk szeretett tanárának és barátjának, Incefi Gézának a Csongrád megyei gyűjteményét is a helyszíni ellenőrzéskor kell bedolgoznunk a megyei kötetbe, Szabó József, Mikes Katalin, Börcsök Vince közreműködésével.